

Den utvidede utenrikskomite
Møte onsdag den 11 januar 1939 kl. 18.

Av Regjeringens medlemmer var tilstede:
Statsminister Nygaardsvold og utenriksminister Koht.
Fra Utenriksdepartementet møtte utenriksråd Aubert og
ekspedisjonschef Jens Bull.

Møtet ledes av formannen, stortingspresident Hambro.

Formannen: Utenriksministeren har ønsket å få en konferanse med den utvidede utenrikskomite om et særskilt spørsmål som er aktuelt og maktpåliggende i øieblikket. Det kartet som er opslått på veggen gir formodentlig en antydning av hvad drøftelsene gjelder. Jeg skal anmode utenriksministeren om å ta ordet med engang.

Utenriksminister Koht: Det er som hr. formannen sa, at eg har bede um å få dette møtet her i dag av umsyn til eit spursmål som just no har vorte serskilt aktuelt, spursmålet um Antarktis, det vil segja spursmålet um å draga inn under norsk suverenitet nytt land i Antarktis. Medlemene av nemnda kjenner til korleis det er med alt det landet der kringum Sørpolen. Det er fyrst i dei siste 30 åra at stykke etter stykke har vorte lagt inn under serskild statssuverenitet. Det var Storbritannia som fyrst var ute i 1908 og la under britisk suverenitet det landet som ligg sunnanfor Sør-Amerika, det som ein kallar Falkland Dependencies. Den britiske regjeringa hadde den uheppa at ho kom til å ta med heile sørparten av Sør-Amerika, ein part av Patagonia. Det måtte ho sidan gjeva upp, men ho heldt fast på den sektoren og den grensa som er sett upp på kartet, det landet som ligg innanfor Falklandøyane. So vart det ikkje teke noko nytt land fyre 1923. Da vart det landet som ein kallar Ross Dependency, og som ligg just på den andre sida av Sørpolen, det som her snur lengst ned, lagt inn under New Zealand, og so vart i 1933 det landet som ligg lengst aust, til høgre, lagt inn under Australia, det australske lydlandet. I millomtida hadde Frankrike teke ein liten part som dei kallar Adélielandet, og so ligg innanfor den australske sektoren, og denne parten vart då teken unda då dette landet vart lagt inn under Australia. Det er ingen strid um det. Frankrike har dette landet, og just våren 1938 fastsette den franske regjeringa nøgje grensone for dette området. So har desutan i denne millomtida, fyrr Australia tok sitt område, Noreg lagt under seg tvo av øyane. Det er fyrst Bouvetøya i 1928, i den sektoren ein bruker å kalla Atlanthavssektoren, den som snur rett upp på kartet, millom Falkland Dependencies og den australske sektoren, der ligg Bouvetøya langt ute i havet. So i 1931 eigna Noreg til seg herredømet over Peter I-øya, som ligg i den store sektoren til vinstre på kartet som ein

kallar Stillehavssektoren. Det er dei okkupasjonane som til no har gått for seg i Antarktis.

Den gongen då Australia hadde eigna til seg den store sektoren der på høgre sida på kartet, vart spursmålet for Noreg meir aktuelt enn det hadde vore fyrr, um å leggja under seg noko av sjølve det antarktiske fastlandet; for just då i dei siste åra hadde den norske kvalfangsta meir og meir samla seg just utanfor det området som ligg millom det australske og det reint britiske området. Den norske regjeringa vende seg difor i 1934 til den britiske og spurde etter kva stilling den britiske regjeringa tok til det området so låg der endå herrelaust millom britisk og australsk område, og Regjeringa fekk so i oktober og november tvo serskilde notar frå den britiske regjeringa, frå det britiske utanriksdepartementet um at korkje Storbritannia eller noko britisk dominion hadde noko krav på dette området som her låg herrelaust imillom.

Spursmålet um so å leggja inn under norsk herredøme vart likevel ikkje reist i praksis. Komiteemedlemene hugsar at eg for min part har tala med komiteen gong på gong um saka utigjenom desse åra, fyrste gongen i 1935 straks etter at eg hadde vorte utanriksminister. Eg går ut frå - men det har eg ikkje nokon kjennskap til - at det var dryft her fyrr òg, men den gongen i 1935, då vart utanrikskomiteen einig med meg um at vi burde ikkje då ta upp dette spursmålet um norsk okkupasjon i Antarktis, for då var det just um sumaren gjort eit vedtak som vi visste kunde koma til å vekkja nokon motvilje i England, den kongelege resolusjonen som kom um fiskegrensa i Nord-Noreg. Vi var budde på at England ikkje vilde lika dette, og vi hadde heilt naturleg ingen hug på å koma ut i noko nytt stridsspursmål med England. Trass i den britiske noten frå hausten 1934 kunde det vera tenkjeleg, for det fyrste at England i denne mothugen ikkje vilde unna Noreg å ta dette landet, og for det andre var det so at det på eit område lengst aust kunde vera stridsspursmål millom England og Noreg, for der hadde, fyrr Australia tok herredømet over sin sektor som grensa var sett til med 45° austleg lengd, norske oppdagarar heist det norske flagget straks burte på grenseområdet og i det området som Australia drog inn under sitt herredøme, eller den britiske regjeringa på vegnene åt Australia, so det kunde vera spursmål um ein viss grensestrid millom Noreg og England på den kanten. I alle tilfelle fann vi det då både her i utanriksnemnda og i Regjeringa rettast at Noreg ikkje då tok upp dette spursmålet for seg.

No har spursmålet kome upp på nytt, og det har kome i ei betre stode utigjenom åra, for di det engelske motstandet mot dei norske krava nordpå har minka utigjenom; motviljen som vi hadde merka so sterkt fyrr, var ikkje lenger so levande, og vi kunde då kanskje rekna på meir godvilje på engelsk side.

Men so hende det straks på nyåret i fjor 1938 at det kom gjetord um at på den eine sida Sovjetsamveldet og på den andre sida dei Amerikanske Sambandsstatane skulde ha noko

slag planar um å leggja under seg land i Antarktis. Desse gjetorda vart avsanna etterpå både frå amerikansk og frå russisk side, so det låg ikkje noko serskilt til grunn for dei, men eg hadde i fyrevege, fyrr dei var avsanna, vendt meg til sendemannen vår i London og bede han um å spyrja på nytt i det britiske utanriksdepartementet um dei der stod fast ved den fråsegna dei hadde gjeve i 1934 um denne Atlanthavssektoren. Sendemannen i London rådde fyrst frå at ein skulde gjera slik ein fyrespurnad, og meinte det var best at vi heldt oss til det som var sagt i 1934. Då eg hadde tenkt noko meir på dette spursmålet, tok eg det likevel upp att og gav sendemannen instruks um at han skulde gjera denne fyrespurnaden. Eg meinte det var det tryggaste, det kunde alltid ha hendt so mykje i millomtida, det var best å vera heilt på den trygge sida. I mai 1938 gjorde han då sin fyrespurnad i det britiske utanriksdepartementet. Det synte seg at den britiske regjeringa tok dette spursmålet ålvorleg, og ikkje meinte då at det var heilt avgjort med det som var sagt i 1934, men venta med svaret sitt heilt til november som no var, og gav då til grunn for at dei hadde venta so lenge, at dei fyrst hadde mått rådføra seg med regjeringane i dei tvo dominions, Australia og New Zealand, som like eins har land under seg i Antarktis. Men det svaret som vi då fekk no i november, det var av det same innhaldet somdet vi hadde fått i 1934, den engelske regjeringa sa at korkje England eller noko av dei britiske dominions gjorde noko krav innanfor Atlanthavssektoren. Atlanthavssektoren er den same sektoren der vi i fyrevege har Bouvetøya, so det er sume som synest ein like godt kan kalla denne sektoren for Bouvet-sektoren. I dette området har det i desse åra frå 1930 og fram til 1937 vore ymse norske ekspedisjonar, sist då i sesongen 1936-37. Den store kvalfangeren Lars Christensen har halde ekspedisjonar der sør, fyrste gongen med kaptein Riiser-Larsen til førar og kartleggjar, siste gongen Løytnant Widerøe, og dei har då fare over i lufta, bokstaveleg soleis fare over, heile dette området og kartlagt det frå lufta, so det området høyrer for so vidt til dei best kjende vi har. Desse norske ekspedisjonane er dei einaste som i det heile har vore innanfor dette området. Vi veit um sume ekspedisjonar i fyrstninga på det nittande hundradåret, i 1820- og 1840-åra, som har vore i havet utanfor der, men ikkje so langt inn at dei i det heile har set land, og sidan den tida har ingen vore der fyrr desse norske ekspedisjonane var der. Eg sa at dei flaug over dette landet, men dei har då ein hende gong vore på landjorda òg, desse ekspedisjonane. Og andre ekspedisjonar har då som sagt slett ikkje vore der.

Eg har her tala um sektorar, Atlanthavssektor og australsk sektor og so frametter. Og deri ligg då dette sektorprinsippet som serskilt Storbritannia, men andre regjeringar òg, har freista halda uppe både for arktisk og antarktisk land. Dei norske statsmaktane har protestert imot dette sektorprinsippet i det minste når det er spursmål um Arktis. Og det er heilt klart for oss, um vi vil tenkja på

landkortet for Nordpolen, at skulde sektorprinsippet bli slege fast der, so vilde det vera til stort tap for vårt land, for di vårt land som er so langt og smalt, vilde få so liten part i samanlikning med alt det arbeidet og all den næringsdrifta som vi har havt der nord. I Antarktis ligg det kanskje noko annarleis med dette sektorprinsippet, og eg trur det i det minste vilde vera vanskeleg å finna nokon måte som var greiare å dra grensone etter enn det. Men som sagt, vi har av prinsipielle grunnar på norsk side ikkje vilja taka det spursmålet upp.

Det fyrste spursmålet som måtte melde seg, når vi no skulde for ålvor taka upp spursmålet um norsk okkupasjon, var um vi kunde ha noko slag praktisk nytte av det. Og regjeringa kalla då for nokre dagar sidan i hop eit møte av kvalfangarar og andre som kunde ha praktiske interessor her å tala um. Og på dette møtet var då serskilt kvalfangarane samrøystes um at Noreg *burde* okkupera dette området. Den grunnen som dei gav, var den: For det fyrste har norsk kvalfangst frå 1930 havt eit av sine aller beste område her på den kanten. Just i dei par siste åra har dei norske kvalfangarane ikkje vore so mykje der, men likevel har det då vore eit av dei beste områda for norsk kvalfangst. Og skulde det henda at noka framand makt, serskilt eit stormakt, la dette landet under seg, so vilde vi vera ute for den fåren at slik ei makt drog slike grensor ute i havet so det kunde bli til skade for norsk fangst. Spursmålet um kor grensone ute i havet skal bli dregne på dette antarktiske området er uklart og umstridt. Den britiske regjeringa sette upp i 1924 det prinsippet at ein skulde rekna sjøområdet etter so og so mange milder utanfor iskanten. Men iskanten er noko som skifter, og her er ulike iskantar av ulike slag is inngjenom, so ein kunde der koma ut for reint vilkårlege grenseleggjingar. Og det var det som kvalfangarane då var redde for, at um ei stormakt sette seg til her, kunde dei dra grensone so langt ut at det vart til meins for kvalfangsta. Og det var den tanken, eller mistanken, um de vil, at ei stormakt skulde vilja gjera dette, som meldte seg just no i desember månad.

I fyrstninga på desember hende det at det kom folk frå den tyske legasjonen i Utanriksdepartementet, eit av kontora der, og spurde etter um dei kunde få litteratur som gav greie på sektorprinsippet og andre okkupasjonsprinsipp som galdt Antarktis. Vi fekk vita at på same måten hadde folk frå den tyske legasjonen vendt seg til Svalbardkontoret, og vi fekk høyra at den tyske regjeringa heldt på å senda ut ein vitskapleg ekspedisjon til Antarktis. Og det vart so den dagen ekspedisjonen gjekk av garde, kunngjort i blada, det var den 17 desember. På spursmål som nordmenn i Berlin har gjort um kva meininga var med denne ekspedisjonen, har dei berre fått det svaret at det var ein vitskapleg ekspedisjon, og dei har ikkje kunna få greie på kvar helst i Antarktis denne ekspedisjonen vilde gå eller um dei hadde andre fyremål

attåt. Men det er so at når det gjeld stormakter, og serleg kanskje når det gjeld ei stormakt som Tyskland, som har okkupert so mykje anna land i dei siste åra, so meldte den tanken seg rett naturleg at Tyskland kanskje hadde planar um å okkupera der sør, og at kanskje desse okkupasjonsplanane kunde koma til å råka det området som just vi rekna for norsk interesseumråde.

Det er, som sagt, berre ein mistanke. Vi har ikkje anna grunnlag for det enn det som eg her har sagt. Men det er denne mistanken som gjorde at eg meinte det var rett å taka upp dette spursmålet straks no. For skulde det henda at Tyskland okkuperte land der, so hadde ein full rett til å lasta den regjeringa som ikkje på fyrehand hadde peika på dette for utanriksnemnda her og dermed for Stortinget, so dei ikkje var kjende med det som ein her kanskje kunde rekna med. Og det er den tingen til, at um vi vil ha dette landet inn under norsk område, so har vi just no eit betre grunnlag for det enn vi kunde ha etter ein tysk vitskapleg ekspedisjon som kanskje hadde kome til det same landet og granske ut det. For som eg sa: Til no har det berre vore Noreg som har havt ekspedisjonar på dette området. Det er då for so vidt òg det grunnlaget som ein i tilfelle må bruka for ein okkupasjon i dette området, at det er kartlagt av norske ekspedisjonar, og at ingen andre enn norske ekspedisjonar har vore der. Ein kann vel segja at dette i seg sjølv reint ålment er eit veikt rettsgrunnlag for ein ny okkupasjon, men dei okkupasjonane som har vore gjort der fyrr, dei har ofte ikkje havt breiare rettsgrunnlag dei heller. Då den britiske regjeringa i 1908 tok Falkland Dependency, so tok ho med det same mykje land som ingen engelskmann nokosinne hadde set, og jamvel òg ingen til i dag har set eller sett sin fot på. Og skal vi tenkja på korleis det er med det som vi har der fyrr - Bouvetøya - so er fråstandet frå Bouvetøya til fastlandet umlag det same som frå Falklandsøyane og inn til det antarktiske fastlandet. So her er, som sagt, ikkje svært mykje faktisk grunnlag eller rettsgrunnlag for dei eldre okkupasjonane. Då Noreg i 1931 okkuperte Peter I-øya, då var det tvo år sidan det hadde vore nordmenn der. Dei nordmennene som var der i 1929, dei hadde rett nok heist det norske flagget der, so det var gjort gjerning soleis, men det hadde då gått tvo år fyrr den norske regjeringa gjorde noko med det. No er det tvo år på nytt sidan norske ekspedisjonar var på det området som eg her talar um, og vilkåra er då ikkje so svært ulike.

Eg har prøvt soleis å leggja fram både dei praktiske og dei rettlege spursmåla som fyrst og fremst reiser seg når det er tale um ein norsk okkupasjon. Det er eit politisk spursmål som sjølv sagt kjem med, og det er spursmålet um vi har nokon rett i den mistanken vi har til Tyskland um at Tyskland kanskje vilde okkupera. Då er det klårt at vi kunde koma ut i ein konflikt med Tyskland, og det er likeso klårt at Noreg mot Tyskland, det er ulikt spel. Det er uvisst um Tyskland i sanning har eit slikt fyremål som det eg her har nemnt. Det kunde i og for seg reint teoretisk vera tenkjeleg

at det berre er ein vitskapleg ekspedisjon, og kanskje han jamvel vil gå til andre kantar av Antarktis - vi veit ingen ting um det.

Men for det tilfelle at Noreg vil okkupera, er det klårt at vi kann gå fram på tri ulike måtar. Den eine måten er den at vi tek ein kongeleg resolusjon for okkupasjonen. Det er fastslege i dryftingar millom Stortinget og våre statsrettslærde at det er ved ein kongeleg resolusjon at ein slik okkupasjon går for seg. Vi kunde taka ein kongeleg resolusjon og kunngjera han. Vi kunde òg taka ein kongeleg resolusjon og lata vera å kunngjera han, soleis som det vart gjort med Bouvetøya i si tid. Resolusjonen då vart ikkje kunngjort med det same. Vi kunde òg lata vera å taka kongeleg resolusjon og berre segja til dei interesserte regjeringane at det er vårt fyremål å leggja dette landet inn under norsk suverenitet, og so sjå kva det førde til. Eg må nemna at i Utanriksdepartementet har det òg vore nemnt ein annan tanke, den at ein kunde venda seg til dei interesserte regjeringane og gjera framlegg um at alle dei interesserte skulde bli samde um å lysa dette området i

Atlanterhavssektoren for *terra nullius*, for ingenmannsland, soleis at alle skulde vera trygge på sine rettar der. For min part - det må eg vedgå - står det so, at skulde vi taka upp eit slikt framlegg, so vilde vi i det minste ha den vågnaden at andre likevel okkuperte, og at vi sjølve derved batt hendene våre, soleis at vi ikkje kunde gjera nokon ting. På den andre sida er det so, at skulde vi okkupera og koma i strid med ei stormakt, so kunde vi koma til å verta nøydde til å draga oss tilbake, og soleis lida eit nederlag politisk. Men ein kunde då kanskje just på det grunnlaget taka upp ei forhandling um norske rettar og kanskje um å få dette landet godkjent som ingenmannsland.

Eg vil då segja, soleis som det er, at eg for min part personleg har kome til den endskapen at det vilde vera det rettaste for oss å taka denne vågnaden og gjera denne okkupasjonen med tilvisning til dei norske ekspedisjonane som har vore der, og med tilvising til dei praktiske interessene som kvalfangsta vår har på dette området. Og, som eg alt har sagt, vi er då trygge på at vi i det minste ikkje kjem i strid med den *britiske* stormakta.

Det er eit lite serspursmål som eg kanskje enno må nemna. Vi har dryft spursmålet um det skulde vera råd til å få sendt ein eller annen av dei norske kvalfangarbåtane som er i Antarktisk no, burt til dette området og der få heist det norske flagget. Men for det fyrste er det det at endå - so vidt tidleg på sumaren som det er der sør - segjer alle dei sakkunnige at det er uråd å koma på land, so det vil ein ikkje kunna rekna med fyrr ut i slutten av februar, og som eg nemnde, er dei norske kvalfangarane just no ikkje innanfor dette området, dei ligg lenger burte, so det vilde taka ei stund, og dei måtte då gå glipp av den fangst som dei vilde

ha elles um dei vart liggjande, so det er praktiske vanskar med å gjennomføra slik ein tanke som dette.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for den redegjørelse han har gitt. Som utenriksministeren var inne på, har disse spørsmål vært drøftet i utenrikskomiteen en rekke ganger med utenriksminister Koht, i møter i juni 1935, nemlig den 4 juni og den 20 juni - her ligger det stenografiske referat fra disse møter - og tidligere i en rekke møter i de foregående år. Særlig var spørsmålet i høi grad oppe efter at Australia i 1933 hadde okkupert den australske sektor. Der blev den gang holdt flere møter i Utenriksdepartementet med komiteen, og der blev også innkalt en rekke sakkyndige, og man hadde ganske inngående drøftelser. Der blev fra norsk side i 1934 antydnet overfor England -jeg nevner det da det muligens kan ha nogen betydning i øieblikket - spørsmål om å innkalle en konferanse av sakkyndige for å drøfte hvad man kunde kalle en fordeling, eventuelt også en fredning eller en erklæring om terra nullius av de områder som ikke var okkupert. Den engelske regjering frarådet dengang å innkalle nogen internasjonal konferanse av nogen art eller nogen ekspertkonferanse for å drøfte det, men erklærte gjentagne ganger at den anerkjente Norges særrettigheter; og Riiser-Larsen som førte visse forhandlinger den gang, særlig med Sir Douglas Mawson og andre, uttalte på det møte som blev holdt i Utenriksdepartementet den 30 oktober 1933 at Sir Douglas Mawson hadde uttalt at Norge hadde rett til Atlanterhavssektoren, særlig Dronning Mauds Land mellem Enderby Land og Coats Land. Men, hadde han sagt, «you ought to hurry up» - at Norge burde skynde sig med å okkupere dette land.

Av forskjellige grunner har man altså ikke gått til nogen okkupasjon tidligere, men jeg nevner bare her til belysning av spørsmålet at det blev uttalt uttrykkelig den gang både fra Utenriksdepartementet og fra komiteen som en forutsetning, at på grunn av den avvisende holdning man fra norsk side hadde inntatt overfor sektorprinsippet, vilde det i tilfelle bli tale om besiddelsestagen av kyststrekningen med hinterland og naturligvis tilhørende sjøterritorier, men ikke en sektor. - Vi har her liggende stenografiske referater av disse konferansene, både den 4 juni og den 20 juni, og av konferansene i Utenriksdepartementet i 1933 og 1934. Der er også avgitt visse uttalelser av konferanser som utenrikskomiteen hadde med konsul Lars Christensen i april 1929, hvis nogen av komiteens medlemmer ønsker å gjøre sig bekjent med dem.

Det som det naturligvis særlig interesserer komiteen å vite, det er hvorvidt det er Regjeringens standpunkt efter drøftelse, at det vil være riktig, som det blev antydnet av utenriksministeren, å gå til en okkupasjon. Under drøftelsene i 1935 blev det fremholdt, særlig av hr. Lykke, at det kunde ha - som han sa den gang - til beskyttelse av

norske næringsinteresser en *negativ* fordel å gå til en okkupasjon av landet, for å forhindre at noen andre skulde ta det og stenge oss ute, selv om det ikke hadde noen stor positiv betydning i øieblikket. - Det er klart at det vil være uhyre vanskelig å finne ut hvad Tyskland akter å gjøre, om det har noen planer. Men i forhandlingene med England er det gang på gang kommet til uttrykk at det den gang - både i 1933, 1934 og 1935, at der var bare 2 stater som med nogen art av rett kunde tenkes å gjøre okkupasjoner, og det var United States og Norge, slik at der formodentlig neppe fra engelsk side efter det som foreligger, vil kunne reises nogen innvending. Hvorvidt der skulde kunne opstå nogen annen internasjonal konflikt, er det jo meget vanskelig for oss å ha nogen art av mening om. Hvis der fra tysk side er planer om en okkupasjon, da er vi jo svært sent ute, og jeg vet ikke om de interesserte har avgitt til departementet nogen motivert forestilling om hvilken betydning det kunde ha om der blev foretatt okkupasjoner av tyskerne eller andre. Med den særlige velvilje som preger tyskerne, er der vel ikke grunn til å tro at det vilde lette for norsk hvalfangst hvis der blev foretatt nogen okkupasjon. På den annen side synes det som om hvalfangsten er noget på retur; men jeg går ut fra at utenriksministeren har ønsket å få dette møte for å høre hvorvidt der innen komiteen gjør sig gjeldende bestemte opfatninger, i tilfelle forskjellige opfatninger, og da å få registrert dem. Jeg går ut fra at hvis det blir tale om nogen inndragning av noget område under norsk statshøiher, må det spørsmål innbringes for Stortinget forinnes man skrider til nogen statshandling, og bør da naturligvis forebringes i den best mulig utredede og forberedte form. For komiteens eldre medlemmer er som nevnt spørsmålet ikke nytt, men for mange medlemmer av Stortinget er det naturligvis nytt, og det vilde muligens være riktig å gi dem adgang til en del av de dokumenter som foreligger. I utredninger i Stortinget har det meget lite vært nevnt om det. I daværende utenriksminister Mowinckels utredning for Stortinget i februar 1934 blev selve spørsmålet omhandlet, og han nevnte den gang særlig dette om at Regjeringen hadde ønsket eventuelt å få en drøftelse med sakkyndige fra norsk side og sakkyndige fra britisk side for å bringe klarhet over hvorvidt det var grunn til å gjøre noget internasjonalt med dette. Men det gav altså et negativt resultat, idet det blev avvist fra engelsk side.

Jeg vet ikke om det er nogen av komiteens medlemmer som ønsker å uttale sig eller å stille spørsmål?

Lykke: Det som i denne sak har størst interesse, er naturligvis: Hvad er realiteten ved en okkupasjon? Kan man hevde eneretten til nogen slags fangst i sektoren, eller kan man stenge andre ute? Hvis man ikke har en direkte fordel, og et annet land, om det okkuperer, heller ikke kan hindre andre i å fange på store strekninger, så stiller jo hele

spørsmålet sig i et noget annet lys, selv om det ellers kan ha stor interesse.

Formannen: Det er nokså gammelt dette kartet vi har. Under forhandlingene med England i 1933 og 1934 blev det fra norsk side gitt uttrykk for at den del av denne Sydpolskalott som man fra norsk side mente ikke kunde innrømmes nogen annen, var særlig Dronning Mauds Land og omgivelsene der. Bouvet-øya ligger altså temmelig langt fra Polkalotten. Peter I-øya ligger like inntil. Men som utenriksministeren nevnte, man ser at Bouvet-øya ligger betydelig nærmere selve kalotten enn Falkland-øyene gjør, og ligger langt innenfor den radius som fra engelsk side blev benyttet da de avgrenset dette.

Thorvik: Efter mitt skjønn er det kun hvalfangstens interesser som er rådende der sør, noget annet kan det ikke være. Men hvis de som har okkupert noget der nede før, hevder, som komiteens formann nu nevnte, at iskanten er utgangspunktet, og så tar nogen mil utenfor, så vil det bety nokså meget hvis man da forbyr norske hvalfangere å komme innenfor der. Forholdet er nemlig at de nye moderne kokerier der nede er så flatbunnede at de ikke kan arbeide ute i åpen sjø når det er nogen størrelse på sjøen, de må bakom isen for å komme i smul sjø og oparbeide hvalen der. Vi har nu, såvidt jeg vet, kun et eneste norsk kokeri som er av den gamle bygning, «Pelagos» fra Tønsberg. Det er slik bygget at det som regel kan ligge ute i åpen sjø og arbeide, de andre må bakom isbarrieren og forsøke å arbeide der under pågang av sjø. De må holde det gående med dampen oppe for å kunne gå og undgå isfjellene osv. mens de arbeider. Jeg vet ikke hvad Tyskland vil gjøre, men Tyskland er jo kanskje mer interessert i hvalfangsten idag enn Norge er, fordi det efter mitt skjønn er en livsnødvendighet for Tyskland å skaffe sig et visst kvantum hvalfett årlig. Hvis de da okkuperte og gikk til å frede den kysten utenfor iskanten, vilde det bety nokså meget for norsk hvalfangst, hvis ikke Norge samtidig hadde noget der, så det kunde komme til en forståelse. Tyskland setter meget inn på hvalfangsten; med hver eneste ekspedisjon har de flere videnskapsmenn som arbeider for å finne andre verdier i den fangede hval enn de som vi har tilgodegjort oss hittil. Det er forsøkt fra Hvalrådets side å få videnskapsmenn med, norske, men det har ikke vært nogen som har vært villig og har meldt sig. Men Tyskland har flere sorter videnskapsmenn med for å opdage verdifulle stoffer i hvalen, som man ikke har nyttiggjort sig før. I det hele tatt er det ingen nasjon nu som efter mitt skjønn har den interesse i hvalfangsten som tyskerne har, og derfor har også Tyskland - det vil jeg nevne med det samme - når det gjelder bevarelse av hvalbestanden, støttet op under de norske interesser og de norske forslag, og det tør være nettop Tysklands støtte som har gjort det mulig å få nogen begrensning, slik som det er nu ved den internasjonale

overenskomst. Det er, som sagt, efter mitt skjønn hvalfangsten ene og alene som kan ha interesse der nede, men den har også norsk interesse i betydelig grad, det er klart.

Formannen: Jeg vil gjerne gjøre et spørsmål i forbindelse med det jeg nevnte om sektorprinsippet. Vil det være tanken nu i tilfelle å okkupere sektoren?

Utenriksminister Koht: Nei.

Formannen: Det gleder mig. Det er jo gitt at den stat som har opdagerinteressene og kravet her, er Norge; Tyskland har jo intet hatt der. Hvis man går ut nettop fra de områder som har vært opdaget av nordmenn og er kartlagt av nordmenn, synes jeg det må være meget vanskelig å reise nogen internasjonal protest mot det, efter alt det som har vært gjort. Men det er jo også en given ting at der fra norsk side ved en okkupasjon eller en inndragning under norsk statshøiheret formodentlig ikke vil ligge nogen som helst tilkjenneivelse av at man akter å forby nogen å fange i det område av sjøen eller legge nogen som helst hindringer i veien for det; og for tyskerne må jo det naturligvis være det avgjørende. Det vilde jo være litt eiendommelig om det første tyske kolonikrav skulde være å få en stump av Sydpolkalotten, hvor de aldri har vært og hvor de ikke har nogen annen interesse enn den rent merkantile, som de har fått i dette siste år. Men vi vilde gjerne vite i komiteen om Regjeringen har tatt noget standpunkt til dette.

Statsminister Nygaardsvold: Vi kan vel ikke si at Regjeringen har tatt et bestemt standpunkt i dette spørsmål. Det er jo som utenriksministeren påpekte, først det spørsmål: Skal vi gå til dette skritt? Og dernæst hvordan vi skal gjøre det. Vi var imidlertid klar over at efter at den tyske ekspedisjon hadde reist og vi ikke kunde skaffe nogen klarhet over hvad formål den hadde, så var eventualiteten tilstede: at de kunde gå til okkupasjon. Og hvis de gjorde det, så hjalp vel ikke nogen protest fra vår side efter at de hadde foretatt okkupasjon. Vi var heller ikke klar over hvordan vi vilde håndheve en eventuell okkupasjon. Det gjaldt derfor for Regjeringen om for det første å orientere sig om hvor stor næringspolitisk interesse Norge har i å kunne fortsette sin drift der uhindret, eventuelt ved en okkupasjon. Vi hadde ganske nylig et stort møte ute på Victoria terrasse hvortil vi kalte inn disse som er interessert i dette. Det er som hr. Thorvik sa, hvalfangere. De tilrådet allesammen å gå til okkupasjon, men de kunde heller ikke og vilde ikke si hvorvidt der vilde bli lagt vanskeligheter i veien for oss hvis en annen makt okkuperte før oss. Det er vel så at det innen Regjeringen kan reise sig tvil om vi skal ta det på den måte. Og det er klart, som utenriksministeren gjorde rede for, at hvis en stormakt går til å okkupere på tross av vår

okkupasjon, så vil visst vi bli nokså lette i den striden, og det er jo ikke moro å gå hen og gjøre en ting og siden få både skam og skade av det. Det som har foruroliget mig noget er det som også er nevnt her av hr. Thorvik, at Tyskland såvidt jeg kan forstå, har de største interesser av å kunne komme inn i hvalfangsten - om jeg skal bruke det på det vis - på alle mulige måter. Dessuten var det naturligvis Regjeringens formål så snart som mulig å legge det frem og diskutere denne sak sammen med utenrikskomiteen. Noget bestemt standpunkt har ikke Regjeringen egentlig tatt i det. Vi fremholdt saken som den ligger an, og vilde høre det råd som de norske interesserte hadde å gi, og vi vilde gjerne diskutere den med komiteen her. Det er vel riktig det som formannen sier, at skulde vi gå til okkupasjon av nytt land, selv om det ligger nede under isen, så burde det vel forelegges for Stortinget, men det er en ting som er litt vanskelig nu. Jeg har fått oplyst fra hvalfangerhold at tyskerne vil være fremme ved Sydpolkalotten siste delen, for å si det på den måte, av januar. Og det er ganske oplagt at okkuperer de landet, så er det bare for oss å tie stille og skyte en hvit pinne efter det. Selv om vi protesterer, så vil det vel ikke bli tatt noget hensyn til det. Jeg spurte: Når forholdene er slik at en norsk hvalbåt ikke kan gå inn der nu, kan da tyskerne gå inn? Dertil blev det svart fra dem som kjenner til det, at de går ikke inn der, men de har store flyvemaskiner. De har en stor maskin som heter «Schwabenland» som har en aksjonsradius så veldig at de kan gå og nå land, sa Riiser-Larsen og Widerøe. De kan gå over og de kan lande.

Det er jo klart at tar et annet land dette land som er utforsket av norske opdagere, og hvor der visstnok også er nedlagt en hel del private penger i førstningen, da nytter de det, og hvis der da derved skulde bli vanskeligheter for våre næringsinteresser, så vil ansvaret bli lagt på Regjeringen: Hvorfor i Herrens navn okkuperte de det ikke selv - forsøkte iallfall? Så det kan jo hende at Regjeringen ser det slik at hvis der ikke reises vektige innvendinger fra Stortinget, først og fremst fra denne komite, så vil vel Regjeringen tilråde å gå til okkupasjon ved en kongelig resolusjon og så legge det frem for Stortinget, likedan som det blev gjort ved de andre tilfelle, såvidt jeg husker. Men jeg er samtidig klar over, så lenge som jeg har holdt på med dette, at er det noen her som sier at vi må følge den linje: Inn for stortinget med det, så bør man gjøre det.

Joh. Ludw. Mowinckel: Såvidt jeg erindrer hadde vi ikke så små vanskeligheter med å få Bouvet-øya anerkjent som norsk. Det tok nokså lang tid. Når man tenker på hvor verdiløs Bouvet-øya i virkeligheten er, så virker det ikke opmuntrende til å gå til ytterligere skritt der nede. Og jeg husker meget godt at det også i min tid var sterke krav og sterkt press fra næringsinteressenes side, ikke minst fra de flyveinteresserte, polarflyveres side, bl.a. Riiser-Larsen,

gående ut på at vi måtte slå til meget hurtig. Jeg stillet mig meget reservert og gjorde det også her i komiteen, fordi jeg ikke anså det verd det storpolitiske oppgjør som kunde følge av det, til tross for de gunstige uttalelser som Riiser-Larsen dengang fikk fra enkelte hold i England. Såvidt jeg husker - nu tar jeg det nokså på det løse, jeg erindrer ikke disse ting så nøie - men såvidt jeg husker var det ikke mulig fra *ansvarlig* engelsk hold dengang å få noesomhelst tilsagn som det kunde bygges på, eller som var overensstemmende med det som Morrison - eller hvad han heter - hadde sagt om at vi måtte gå frem «in a hurry» hvis det skulde gjøres noe. Men den gang - nu kommer jeg til det «men» som jeg stillet op mot dette som jeg her sier - den gang var det jo ikke noesomhelst tenkelig mulighet for at noen makt som okkuperte der nede, vilde legge praktiske hindringer i veien for den pelagiske hvalfangst, og her har aldri vært tale om annet enn pelagisk hvalfangst, noen fangst med stasjoner i land er ganske utelukket. Såvidt jeg vet, har det aldri fra de lands eller de makters side som nu har lagt under sin suverenitet så store deler av kalotten, vært reist noen innvendinger mot pelagisk hvalfangst eller gjort noe forsøk på å hevde noesomhelst territorialgrense ut fra noen iskant eller selv ikke fra noe fast land til hinder for den pelagiske fangst; men dette kan opfattes som et spørsmål fra min side, som jeg kanskje kan få besvart. Men jeg må innrømme at med det rettssystem eller med den mangel på rettssystem som synes å være herskende for det tredje tyske rike, kan vi være forberedt på noe av hvert, vi kan være forberedt på at det hevder et ganske nytt syn og gjør det gjeldende også like overfor hvalfangsten. På den annen side tror jeg nok at det ikke vil være ganske lett selv for Tyskland å gjøre gjeldende en opfatning som vil vanskeliggjøre den pelagiske hvalfangst, når ikke en lignende rettsopfatning gjøres gjeldende fra noen av de britiske stormakter som eier den øvrige del av kalotten. Jeg har ikke noen særlig stor tro på at det så lett vil kunne gjøres, men jeg innrømmer som sagt at stillingen er en noe annen siden det gjelder det nye tyske rike. Og det er ganske riktig som det før er sagt, at Tyskland er sterkt interessert, og til tross for at det har vist en velvilje like overfor denne opfatning som beskyttelse av hvalfangsten - det er naturligvis gjort i egen interesse - så er det ikke så forferdelig velvillig stemt overfor den norske konkurranse, det har det gang på gang vist at det ikke er. De norske konkurrenter har heller ikke båret sig særlig hensynsfullt ad like overfor Tyskland, de har ikke på noen måte vist forståelse med hensyn til hvad Tyskland kunde gjøre og nu gjør. Hadde de vist det i noen større utstrekning, hadde vi kanskje ikke stått så ugunstig med vår hvalfangst som vi står idag. Det ris som nu holder på å ramme oss, har vi for en stor del laget selv. Alt dette gjør mig meget tvilende i denne sak. Jeg er fullt på det rene med at skal noe gjøres,

må det gjøres overmåte hurtig. Det vilde være ønskelig om vi på forhånd hadde en velvillig uttalelse av Storbritannien, og jeg forstod utenriksministeren slik at han nokså sikkert regnet med en velvillig forståelse fra Storbritanniens side. Jeg vil derfor i denne forbindelse spørre, om det kan tenkes noen motsetning fra den sydafrikanske republikks side, fra Unionens side; den har også i sin tid stukket frem visse ønsker innenfor den sektor som lå vis-à-vis den, og har uttalt at der hadde den en viss forrett.

Når jeg summerer op dette, er jeg nærmest tilbøielig til å foreslå at vi gir uttrykk for våre særskilte interesser her. Utenriksministeren nevnte to former hvorefter det kunde gåes frem. Den ene var en kgl. resolusjon, som ganske rolig la under sig visse deler av dette territorium som blev nærmere angitt, altså på samme måte som såvidt jeg erindrer Grønlands-okkupasjonen foregikk. Dermed har vi okkupert, og da vil jo tilbaketoget føles smertelig, om vi blir tvunget til det. Men en annen form var at vi kunngjorde at det var vårt formål å legge under norsk rådighet disse territorier, at vi altså bare understreket for verden at vi har en særlig primær interesse her som vi vil gjøre gjeldende. Så kunde man da på grunnlag derav opta den diskusjon som måtte følge, i tilfelle av at det kom protester eller vanskeligheter fra andre makters side, og vi vilde da få anledning til å fremholde vårt syn og våre rettigheter og også hevde, at hvad det enn blir, må det her være frie fangstrettigheter for norsk hvalfangst.

Formannen: Hr. Mowinckel nevnte, hvad det var ganske riktig, at det tok en lang tid før Bouvet-øya blev anerkjent som norsk - hvis man kan bruke det uttrykk - fra engelsk side. De ventet med å gi en uttrykkelig anerkjennelse, inntil det hadde vært oppe på Imperial Conference. Men hvis jeg ikke husker feil - og det vil jeg be utenriksminister Koht bekrefte eller benekte - møtte det ingen vanskeligheter da Peter I's øy blev lagt inn under norsk territorium.

Joh. Ludw. Mowinckel: Var den oven vanne?

Formannen: Den er mere oven vanne enn Bouvet-øya. Bouvet-øyas eksistens har vært omtvistet mange ganger, og mange ekspedisjoner har lett efter den forgjeves. Da vi inndrog Bouvet-øya, var det første gang Norge overhodet optrådte statsrettslig der nede, og det vakte muligens en viss overraskelse. Men da Peter I's øy blev inndratt, støtte det ikke på nogen vanskeligheter, såvidt jeg kan erindre.

Hvad angår spørsmålet om avgifter og om å legge hindringer iveien, så understreket professor Castberg under de konferanser som fant sted i Utenriksdepartementet, at selv om ingen stat kan legge hindringer i veien for den pelagiske hvalfangst, har enhver stat rett til, når den har okkupert, å gjøre innskrenkninger i hvalfangsten innenfor sitt sjøterritorium. Og hvis man må innenfor isbarrieren - som

hr. Thorvik understreket var meget viktig - er man straks ved en rekke meget vanskelige spørsmål. Rossbarrieren er flytende, og England har i en rekke år gjort gjeldende at tremilsgrensen regnes fra Rossbarrieren hvor den i øieblikket flyter, og der har vært sterk diskusjon om det. I en rekke år betalte nordmennene avgift også for pelagisk hvalfangst. Av norske hvalfangstredere var der inntil 1933 betalt over 9 mill. kroner i avgift for hvalfangst til Falkland Dependency.

Joh. Ludw. Mowinckel: Må de ikke ha tillatelse til å gå inn i Rosshavet?

Formannen: I Rosshavet har de måttet ha tillatelse. Og under visse drøftelser som har funnet sted om disse forhold, blev det fra russisk side gjort gjeldende at endogså drivisen må betraktes som fastland i de polare egne, og at grensen må trekkes fra drivisen. Så spørsmålet er ikke noget videre klart, og der er mulighet for store vanskeligheter hvis en annen stat okkuperer. Det er der ikke nogensomhelst tvil om, vi bør ikke lukke våre øine for det. England har jo senere, da først motstand blev reist, frafalt krav om avgift for den fangst som blev drevet utenfor den britiske tremilsgrense, og gjort gjeldende at det nærmest var noget som nordmennene hadde gjort av sin egen godhet, at England ikke hadde reist noget rettskrav på det, man hadde bare lagt vanskeligheter i veien for kulling og vannforsyning og annet, hvis vi ikke betalte. Men jeg tror ikke man kan gå ut fra at det er givet at det ikke vi bli reist vanskeligheter, selv om man ikke påberoper sig nye og hittil ukjente rettsregler. Og noen vesensforskjell er der vel ikke mellom den form hr. Mowinckel har antydnet, og en okkupasjon i kraft av en kongelig resolusjon. Såvidt jeg kan skjønne, står vi i første fall svakere, for da innbyr vi til en diskusjon og til forhåndsprotester, mens et fait accompli, når det er underbygget så vel som det er gjort her fra vår side, formodentlig vil stille oss sterkere rettslig. Jeg ser det i ethvert fall slik at hvis vi sier at nu akter vi å gjøre det, gir vi derved uttrykk for en meget svak stilling, som neppe er noe særlig gunstig for oss.

Jeg har bare villet nevne disse ting, fordi det er momenter som jeg tror vi skal være klar over. Vi skal ikke gå ut fra at vi uhindret vil kunne drive fangst, hvis en annen stat skulde okkupere der nede. Men hvis vi skulde kunngjøre egen okkupasjon, burde vi vel samtidig kunngjøre at Norge overensstemmende med sine tradisjoner på hele dette område ikke vil legge noen hindringer i veien for noen makts legitime fangst eller fiske eller annet i disse egne. Det blev også under debatten i det australske parlament i Canberra, da de gikk til okkupasjon, sterkt fremholdt at de forbeholdt sig retten til å legge avgifter på all fangst som foregikk innenfor den australske sektor. De nevnte også muligheten av at der kunde være rikdommer i land, og det er

jo påvist kull-leier i denne sektor, og der kan alltid være overraskelsesmomenter. Men jeg er enig med statsministeren i det han nevnte, at hvis der intet blir gjort, og hvis det ikke finner sted i konstitusjonelle former noen drøftelser hvorunder man avgjør at der intet skal gjøres, vil det utvilsomt kunne bebreides statsmaktene at de eventuelt har oversett den mulighet. Det tror jeg vi skal være klar over.

Lykke: Jeg vil bare nevne med hensyn til Bouvet-øya, siden jeg den gang var midt oppe i det, at vi må huske på at det som foranlediget den norske okkupasjon, og det som gjorde at det vakte en viss motstand og at det tok tid før England anerkjente og før det blev høitidelig stadfestet her hjemme, det var jo nettop kampen mellom den pelagiske og den stasjonære hvalfangst. Det var at våre hvalfangere var begynt å fange pelagisk i steden for å betale avgift på Falkland Dependency til England. Dette vakte en storm av motstand i England, og det som gjorde at vi dengang okkuperte, var nettop våre hvalfangeres sterke påpeken av at vi for vår pelagiske hvalfangst måtte ha et støttepunkt, før vi blev forhindret. Om det er et stort eller lite støttepunkt, skal jeg ikke uttale mig om, men jeg tror det har hatt sin betydning.

Det er stillet så mange spørsmål. Jeg vil gjerne avvente utenriksministerens svar før jeg sier noe bestemt om det.

Statsråd Koht: Det var nettopp det spørsmålet hr. Lykke reiste fyrste gongen han hadde ordet, som eg vilde gjeva eit kort og greitt svar på. Han spurde um vi med ein okkupasjon kunde vinna ein einrett, soleis at vi kunde stengja andre ute. Nei, eg trur ikkje at det er i tankane til nokon at vi skulde prøva å nytta nokon rett på den måten. Men det som vi skulde vinna, det var nettopp det som hr. Lykke for nokre år sidan kalla den «negative» vinning, at vi tryggjer oss mot at andre gjer det, at andre vil freista å hevde den meining. Det var noko eg hadde tenkt å segja, men no er det sagt både av formannen og av hr. Lykke, dette at det har vore gjort tiltak av andre - det vil segja den britiske regjeringa - som legg tyngslor på den norske kvalfangsta jamvel ute i det opne havet. So det var ein god ting at ein i si tid tok Bouvet-øya, um so Bouvet-øya i seg sjølv ikkje var noko verd. Det reiste eit prinsipp som har vore av stort verde for kvalfangsta vår. Vi har derved slått igjennom desse krav på å stengja for norsk kvalfangst anten med skattar eller på annan måte. Og det var det som skulde vera formålet med okkupasjonen her, å reisa ein endå sterkare mur mot slike moglege inngrep. Og no er det so at kvalfangsta tydeleg går tilbake. Det vil segja, so svært visst kann vi ikkje uttala oss, men det ser i alle fall ut til å vera ein tilbakegang. Men just difor er det so mykje viktigare å verja det ein no har, og ikkje lata seg driva heilt ut.

Med umsyn på godkjenning av andre som det kunde vera spursmål um, so trur eg det er so at det ikkje har vore kravt serskild godkjenning, og Noreg har serskild ikkje godkjent dei okkupasjonar som dei andre landa har gjort. Men i sjølve dette skrivet som kom no i november frå det britiske utanriksdepartement, der det segjest at korkje den britiske regjeringa eller Australia eller Ny-Zealand har noko slag krav på dette området det her gjeld, eller vil ta upp noko krav der - i det same skrivet er det at den australske regjering bed um at no skal Noreg vera so venleg å godkjenna den australske sektoren som australsk, so her er ei oppmoding til oss um godkjenning. Og for min part har eg tenkt trass i alle prinsippinnkast som vi har mot sektorprinsippet, at vi skulde godkjenna dette australske herredømet, gjeva denne godkjenninga, men sjølv sagt velja våre ord soleis at vi ikkje dermed godkjenner sektorprinsippet. Og det er klårt at på same måten må vi gjera med ein norsk okkupasjon, vi må velja orda våre soleis at vi reiser det kravet som vi vil reisa, og held undan dei rettane som vi elles trur vi kann ha.

Det var hr. Mowinckel, trur eg, som reiste spursmålet um Sør-Afrika, um vi kunde rekna på noko motstand der. Det synest som den britiske regjeringa korkje i 1934 eller no i 1938 har funne det umaken verdt å spyrja Sør-Afrika, og vi har ikkje set det minste teikn til at dei har tenkt å gjera nokon ting der sør, so eg trur at det kan vi halda oss til - på same måten som det britiske utanriksdepartement i dette same skrivet segjer at det trur ikkje at sambandsstatane i Amerika har noko krav som dei vil reisa. Men det er i og for sig ikkje autorativt.

Måten å gjera dette på formelt skulde vera ein kongeleg resolusjon. Eit sidespursmål er um ein bør leggja denne saka fram for Stortinget på fyrehand eller ikkje. Og var det so at vi hadde god tid på oss, so var det greitt at det var rimeleg at vi gjorde det på same måten som vi gjorde det med Peter I'øya i 1931, at vi la det fram for Stortinget fyrst. Det vart ikkje gjort med resolusjonen om Bouvet-øya; den vart teken utan at ein la det fram for Stortinget. Like eins var det med Aust-Grønlandsokkupasjonane i 1932, var det vel; det vart òg gjort utan at det var fyrelagt for Stortinget. No kann ein segja at vi har kanskje ikkje berre gode minne um dei okkupasjonane, men den domen som fall etterpå i Aust-Grønlandssaka, styrkjer den tanken vi har um at retten til å okkupera er svært romsleg sett. Det er professor Castberg som serskilt har peika på dette i ein promemoria som eg fekk frå han um dette for nokre dagar sidan. Det grunnlaget som Danmark hadde til overherredøme over Aust-Grønland, det var etter vårt skyn alt for veikt; men den internasjonale domstolen dømde likevel at det var godt nok, og dømde soleis at den faktiske busetjinga eller den faktiske makttakinga på staden spurde ein ikkje so mykje etter i desse arktiske og antarktiske landa som ein sjølv sagt vil gjera andre stader i verda.

Regjeringa har, som statsministeren sa, gjerne vilja høyra korleis medlemene av utanriksnemnda tenkte um denne saka, fyrr Regjeringa sjølv tok det endelege standpunktet. Men eg vil streka under det som eg sa i stad, og som andre har sagt her, at det er eit ansvar ikkje berre med å gjera dette, men det er òg eit ansvar med å lata vera å gjera nokon ting. Eg trur difor ein må ta ei avgjerd, om ein vil eller ikkje vil.

Anderssen-Rysst: Jeg forstår at det vil bli gått meget varsomt frem med hensyn til selve okkupasjonen, om den kommer til å finne sted, for så vidt angår sektorprinsippet. Jeg mener, at det er ytterst farlig for oss å gi noen lillefinger til sektorprinsippet. Det har jo vært slik at siden sektorprinsippet blev fremlagt i sin tid, er det stadig blitt lagt mer og mer i det. Og det er klart, at hvis vi tenker på at sektorprinsippet skal bli gjort gjeldende på den nordlige halvkule - hvad forskjellige makter ønsker -, så vil det kunne bli en lang rekke av store og bekymringsfulle vanskeligheter for oss. Men jeg forstod utenriksministeren slik, at han er helt opmerksom på disse ting, og at det vil bli gått varsomt frem i så måte.

For mig spiller det en rolle her at det er Tyskland som er motlandet, at det er Tyskland som så å si er i farvannet, og vi må regne med den mulighet at Tyskland gjør noe. I tilslutning til det hr. Thorvik sa, vil jeg her minne om at Tyskland har vist en påtagelig interesse for utvikling av sin utgående fiskerivirksomhet og av selfangst. Selfangst har de ikke vært borte i før, men nu har de begynt med det også. Store fartøier som vi ikke har noe tilsvarende til, går de i vei med. Det tyder på en bestemt plan, når de slår inn på en virksomhet som landet før har overlatt til andre. Efter det jeg har hørt, tror jeg man må regne med at de er ute efter hvad man kan kalle *basis* for sin virksomhet, og det vilde ikke forbause mig om man en dag står likeoverfor det faktum at Tyskland har gjort noe der nede. Jeg forstår således de vanskeligheter som er forbundet med denne sak nettop i tilknytning til dette. Jeg tror det er riktig at Regjeringen tar en hurtig beslutning om dette, for hvis Tyskland er gått ut for å okkupere, vet man ikke hvilke overraskelsesmomenter der ligger i selve foretagendet. Med hensyn til fartøier, så kjenner man dimensjoner, fart o.s.v., det er så, men det er også andre midler som kan fremme slike foretagender, som statsministeren nevnte. Man må være fullt klar over det.

Jeg for mitt vedkommende må gi min tilslutning til det som jeg forstår er den overveiende opinion her, idet jeg er fullt klar over at der kan være stort ansvar ved å la være å gjøre noe. De forente stater har vært nevnt her. I den forbindelse vil jeg få lov til å nevne at Lincoln Ellsworth jo er ute med et skib. Han kjøpte et fartøi i Ålesund for en tid siden, det var et godt ishavsfartøi, og han tok ombord endel ålesundere og sunnmøringer. Jeg vet ikke på hvilket område han befinner sig nu, men efter en melding til Ålesund,

som er kommet for noen dager siden, er de kommet til iskanten. Jeg bare nevner dette, for jeg er ikke orientert med hensyn til hvilke formål Ellsworth-ekspedisjonen har eller hvor den er.

(Utenriksminister Koht viste på kartet Ellsworth-ekspedisjonens posisjon)

Sundby: Jeg kan godt fortsette der hvor hr. Anderssen-Rysst slapp. Det er sådan med oss at vi forstår alle sammen at vi forstår det vanskelige ved situasjonen, at vi har Tyskland som motpart her, og det er ikke bare spørsmål om skam og skade direkte ved det - som jeg förstod statsministeren - det kan forøvrig hende han mente skade i videre betydning. Skaden kan vel lett bli slik at vi kan tape mer i det handelspolitiske forhold til Tyskland forøvrig enn vi kan vente å vinne ved en okkupasjon som denne. Derfor kan det, som situasjonen nu er, bli nødvendig for oss å tenke oss litt om. Jeg synes nok at man har tenkt sig lovlig lenge om her, som også hr. Hambro var inne på, og den kritikk som muligens kan komme, må vel da også gjelde det at vi har ventet lovlig lenge. Hadde dette vært gjort før, vilde vel ikke Tyskland reist noen protest. Nu ligger det i luften at de kommer til å gjøre det. Jeg er klar over at det er mulig at vi kan vinne noe ved å handle raskt nu. Nu vil altså Regjeringen nødigg gjøre det på egen hånd, den har villet vente, og da synes jeg nok det må kunne gå an å vente enda i 8-14 dager, av den grunn nemlig, at skal vi her være med om å dele ansvaret, så må vi se det så alvorlig at vi får lagt det frem for Stortinget og dermed også for gruppene. Det er jo ofte så at man vil sove på vanskelige ting, og deri ligger at man kan ikke gå på det med en eneste gang man hører tale om det. Og det bør vel også gjelde i det vi har fått oss forelagt her nu. Å få en avgjørelse her på stående fot synes jeg er litt for raskt, når man først har ventet så lenge. Jeg vil iallfall henstille at man tar det på den måten at Regjeringen ikke venter at vi skal ta en avgjørelse her i kveld til Regjeringens veiledning.

Jeg vil også gjerne til videre orientering ha rede på noe som fremdeles står uklart for mig. Det har vært sagt at nordmenn tidligere også har fanget adskillig i denne sektor. Jeg har forstått det så at det nu overveiende fanges i sektorer som allerede er okkupert av andre, uten at det er noen vanskeligheter ved det. Det sier jo noe, for hvis det er så, skulde vi ikke da tro at det vil ikke bli større vanskeligheter iallfall her enn ved de andre sektorer? Naturligvis kan vanskeligheter komme, men det kan hende at de kommer allikevel, enten det blir en okkupasjon eller ikke.

Så er også det spørsmål nevnt her som et point, at våre kokerier er flatbunnet og må ligge innenfor isbarrieren. Men det sies at ett av våre kokerier kan klare å ligge utenfor. Hvis det er så at man kan klare å bygge kokerier således at de kan være utenfor territorialgrensen, er jo spørsmålet ikke

så stort. Det er iallfall ikke klart fremstilt for oss i hvilken grad dette er avgjørende. Det som skjer her, skjer vel ikke så hurtig, og kokeriene i det hele har vel ikke lang levetid, så det kan være et moment å regne med som det kan være ønskelig å få opplysning om for oss.

Handberg: Jeg kan frafalle ordet, jeg slutter mig til det som hr. Sundby sa.

Statsråd Koht: Hr. Sundby nemnde dette med kvar den norske kvalfangsta gjekk for seg. Det er serleg i åra frå 1930 vi har havt den største kvalfangsta i denne Bouvet-sektoren eller Atlanthavs-sektoren. Det største kvalfangståret var sesongen 1930-31, so vidt eg veit, og både i det året og dei neste åra vart nær sagt all fangsta gjort utanfor det landet. Just no i dei siste par åra har kvalfangarane vore rett mykje ikring, men no held dei seg mykje utanfor den australske sektoren, likevel soleis at ein ventar at dei etter kvart som det lid ut på sumaren, dreg seg burt mot Atlanthavs-sektoren og tek den siste fangsta der. Det er det ein reknar med at dei skal koma til å gjera.

Når det er tala um kvalfangarane og korleis dei står i denne saka, burde eg kanskje nemna at i det møtet vi hadde torsdag i Utanriksdepartementet, var det formannen for kvalfangarlaget, hr. Winge Sørensen, som serskild førde ordet for kvalfangarane, og dei kvalfangarane som var til stades elles, var Lars Christensen, Johan Rasmussen og endå ein til som eg ikkje kjem på no. Eg bør kanskje nemna at eg dessutan hadde kalla inn til møtet Anders Jahre. Han kom ikkje, men sende eit skriv um at han skyna det var dette spursmålet som vilde koma upp, og han vilde råda frå at ein gjorde dette. Han grunngav det med tvo ting. Den eine var at hans eigne interessor i kvalfangsta no heldt på «å ebbe ut», skreiv han, og den andre var at han var redd for at vi på den måten skulde koma i strid med England. Um dette siste spursmålet har vi offisielt skriv frå England at der møter vi ingen strid, tvert um.

Med umsyn på spursmålet um å venta, har eg for min part tenkt meg det soleis, at når den tyske ekspedisjonen gjekk ut den 17 desember, kan han vera framme i Antarktis den 20 januar. I alle fall frå den dagen må vi kunna rekne med so å segja kvar dag å høyra at han har kome fram, um det då i det heile kjem noka melding frå han med ein gong. Men vil vi i det heile fylgja den tanken at vi skal taka noko umsyn til denne tyske ekspedisjonen og gjera noko som i tilfelle skulde koma fyre moglege tyske planar, so bør det etter mitt skyn vera slege fast innan den 20 januar. Tek ein ikkje avgjersla so tidleg, kan ein etter mitt skyn likeso gjerne venta endå mykje lenger; for då har ein teke den vågnaden at ein annan part grip inn.

Anderssen-Rysst: Jeg vil bare få si et par ord om det moment som hr. Sundby nevnte, og som jeg alltid fester mig

sterkt ved når det fremkommer i disse debattene våre, dette med de handelspolitiske hensyn som man burde ha for øie ved en avgjørelse som denne. Jeg tenkte å si et par ord om det isted, men glemte det. Her er det så at vi mener vi står i et eget forhold kjennsgjerningsmessig til dette område, og vil tyskerne okkupere, så må vi, slik forstod jeg utenriksministeren og statsministeren, ta dette spørsmål op vis-à-vis Tyskland, bestride dets okkupasjon. Jeg forstod at man gikk ut fra at det måtte gjøres. Ja, ja, det blev kanskje forhandlinger, det blev kanskje en protest til å begynne med. Den situasjon at Tyskland kan gjøre handelspolitiske trekk eller press mot oss, kan vi da risikere å få i begge tilfelle, mener jeg, efter det forhold som vi står i til dette område. Vi okkuperer, Tyskland er misfornøid og gjør sine mottrekk mot oss; de okkuperer, vi protesterer o.s.v. - vi kan komme op i akkurat samme situasjon i så måte. Jeg vil henvise til mine uttalelser isted. Jeg tror at slik som situasjonen i det hele tatt er, må det være det riktige det som Regjeringen, såvidt jeg forstår, tenker å gjøre.

Thorvik: Det var dette med kokerienes skikkethet. Der er forholdet at dette kokeri som jeg nevnte, som kan arbeide i rum sjø under nokså vanskelige værforhold, er et gammelt innkjøpt linjeskip, og skal man gå over til å skifte ut moderne kokerier med kokerier med fasong som her er nevnt, vil det efter mitt skjønn si det samme som at norsk hvalfangst er absolutt dødsdømt. Drektigheten og arbeidsplassen gjør at man må bygge kokeriene slik som de nye tidsmessige er blitt, flatbunnede med rette sider ned, slik at man kan få plass til kokekjeler og alt mulig, samt ha en arbeidsplass på dekk så man der kan partere hvalen og utnytte den. Det er billigere å bygge disse hvalkokeriene enn om man tar et av de dyptgående av den gamle fasong. Men de er ikke billige. Jeg antar f.eks. at disse to Kosmos-kokerier koster hver 8 millioner kroner. Skal man bygge et med samme drektighet som disse, men slik at det kan arbeide i sjøen, vil man kanskje komme op i 12-13 millioner kroner for hvert kokeri, og med de utsikter som norsk hvalfangst og hvalfangsten i det hele har nu, og den lønnsomhet som man kan påregne, vil man skjønne at den veien kan man ikke gå.

Lykke: Det var hr. Anderssen-Ryssts bemerkning om at det handelspolitisk skulde være det samme om vi okkuperer på forhånd og siden kommer i forhandlinger eller disputt med Tyskland, eller om vi lar det være og protesterer mot Tysklands okkupasjon. Nei, det anser jeg som to helt forskjellige ting. Efter min opfatning står vi ganske anderledes sterkt, dersom vi okkuperer det som vi efter kjensgjerningene og efter vårt tidligere arbeide der nede mener å ha rett til, enn om vi skal begynne å protestere mot en tysk okkupasjon.

Når det gjelder det som hr. Sundby var inne på, at vi på en måte skulde gjøre oss medansvarlig med Regjeringen, og at vi måtte høre Stortinget, så er jeg helt uenig med ham i det. Når det gjelder den slags ting som dette, så er jo Regjeringen i første rekke den som må ta ansvaret. Den har dette organ, den utvidede utenrikskomite, hvis meninger den setter pris på og vil høre. Det er vår plikt å uttale vår mening om saken, og dermed tar vi det ansvar som ligger i vår meningsuttalelse. Men det er selvfølgelig Regjeringen som sitter med ansvaret for okkupasjonen, men den har oss i ryggen når vi har uttalt vår mening. Men en ganske annen sak er det å forelegge en sådan sak på forhånd for det samlede Storting. Det er ikke lett for de enkelte medlemmer å sette sig inn i de forskjellige sider av en sådan sak som den som er forelagt oss idag. Og skal man begynne bare å ride på dette at vi står overfor en mulig tysk okkupasjon, så vil ikke den beslutning som Stortinget fatter, være frukten av et inngående kjennskap til saken, men det vil bli en stemningsavgjørelse. Så jeg tror at det skulde ikke være nødvendig å forelegge saken for Stortinget, når det haster så som det synes å gjøre her. Saken ligger såpass greit tilrette nu. Det blir jo ikke noen sektor som vi okkuperer, men med utgangspunkt i det som norske interesser har der nede, blir det en okkupasjon i den utstrekning som de folk som kjenner til det, mener bør gjøres. Og jeg for min del vil, efter det jeg har hørt her i aftnen, ikke betenke mig på å si at Regjeringen skal ikke møte noen motstand fra min side om den nu går til en okkupasjon.

Anderssen-Rysst: Det var bare en kort bemerkning. - Jeg mente å si i mitt forrige innlegg at vi risikerer det samme. Vi risikerer å komme i samme situasjon like overfor Tyskland enten vi gjør det ene eller det annet, at det kunde ty til handelspolitiske repressalier eller hvad man vil kalle det. Men også efter min mening står vi fordelaktigere om vi går til okkupasjon. Jeg er helt enig med hr. Lykke i det. Og med hensyn til dette moment om Stortinget, tror jeg ikke det nu er tid til å forelegge dette på en betryggende måte for Stortinget, slik at Stortinget kunde ta en beslutning eller gi en bemyndigelse. Det måtte vel formodentlig kreve en innstilling fra denne komite, og det vil neppe være tid til det. Så jeg tror ikke Stortinget kan laste Regjeringen om den, efter det som nu er passert og efterat den har fremlagt saken for komiteen, vil gå til okkupasjon.

Joh. Ludw. Mowinckel: Jeg vil si at hvis vi alvorlig mener at dette er nødvendig å gjøre for å sikre oss mot mulig overgrep fra tysk side, så må det sandelig gjøres fort. Når det gjelder spørsmålet om hemmeligholdelse, tror man da at Tyskland med det ypperlige etterretningsvesen det har over hele verden, vil være uvidende i mange dager om det som skjer? Her har det vært møte med hvalfangerne i Utenriksdepartementet, her har det vært presse møte i

Utenriksdepartementet, vi sitter sammen her idag. Det skulde ikke undre mig om Tyskland allerede i morgen eller overimorgen vet hvad vi har drøftet her i Norge.

Formannen: Om det siste vil jeg si at jeg går ut fra at de *ikke* vet hvad *vi* har drøftet her, men jeg tror at man med temmelig stor sikkerhet kan gå ut fra at tyskerne er fullt på det rene med at det har vært drøftelser med hvalfangerne. Det er ingen grunn til å dra det i minste tvil. Så at de vet om det, tror jeg man kan gå ut fra.

Støstad: Da vi forrige gang behandlet denne sak, gav jeg uttrykk for at jeg var meget skeptisk like overfor dette spørsmål om å gå til okkupasjon og særlig da på det tidspunkt. Den gang var det jo også slik at nær sagt alle 8 alle undtagen Handberg og Braadland - var meget skeptiske.

Joh. Ludw. Mowinckel: Var Braadland også skeptisk?

Støstad: Nei, og likedan Handberg var ikke så skeptiske som de andre. Men hvordan stillingen hos dem er idag, vet jeg ikke.

For min del vil jeg si at stillingen er vel blitt en annen, særlig efter den redegjørelse som vi nu har fått om Tyskland kanskje kan tenkes å ville gå til å okkupere den sektor eller de strekninger som det tidligere har vært spørsmål om å legge under norsk suverenitet. Jeg er derfor tross alle betenkeligheter kommet til det resultat, at det er vel kanskje en mindre risiko for oss i nu å gå til en okkupasjon enn i å la det være. For vi kan vel si oss selv, at undlater den norske regjering å ta dette land i besiddelse, og så Tyskland eller en annen nasjon kommer til å gjøre det, og at det dermed faktisk kom til å skade norske næringsinteresser, fangstinteresser, så tror jeg det vil være en forsømmelse av Regjeringen ikke å ha gått til okkupasjon, en forsømmelse som vil komme til å bli vanskelig å forsvare. Vi kan naturligvis risikere at Tyskland gir pokker i enten vi har okkupert eller ikke. Men den slags overgrep fra en stor stat er vi naturligvis nødt til å regne med, men at det i et gitt tilfelle kan avholde oss fra å hevde eller ialfall forsøke å hevde norske næringsinteresser, det synes jeg ikke.

Når det gjelder spørsmålet om å forelegge saken for Stortinget, tror jeg det er riktig det som er sagt her, og særlig da når man kan vente at tyskerne er fremme allerede den 20, mellom den 20 og den 30. Da tror jeg det må være riktig at man tar okkupasjonen og så forelegger det for Stortinget etterpå, for sive ut vil det naturligvis komme til å gjøre. Men jeg synes det er rimelig, når komiteen er samlet for å drøfte dette spørsmål, at det kommer klart til uttrykk hvor komiteen står. Det tror jeg Regjeringen også har et rimelig krav på å få vite, når det først har forelagt saken for komiteen.

Sundby: Hr. Lykke gav uttrykk for min opfatning, når han sa at skal Stortinget avgjøre dette spørsmål, kommer det jo til å avgjøre det ut fra et manglende kjennskap til saken, uten å ha satt sig inn i saken. Og det vil jeg hevde gjelder mange av oss som sitter her - det gjelder iallfall mig, og jeg tror det kan gjelde nogen hver - at vi ikke har hatt anledning til å sette oss bedre inn i denne sak enn de forskjellige stortingsmenn har anledning til. Det jeg uttalte, var derfor helt i flukt med hr. Lykkes uttalelse. Jeg mente at en sak som denne måtte vi få anledning til å sette oss bedre inn i, og vi måtte få tenke oss litt bedre om, enn vi kan gjøre på stående fot ved å få den forelagt her ved bordet.

Nu har jeg inntrykk av at hr. Støstad var forundret over at hr. Handberg og jeg skulde være de mest tvilende, når det gjaldt okkupasjon. Jeg vet ikke om det kanskje var en misforståelse, men jeg tror nok også det er riktig at vi slett ikke er de som er reddest for okkupasjon i sin almindelighet. Hadde det vært spørsmål om dette før - jeg vil si på et riktigere tidspunkt enn nu - tror jeg vi kanskje kunde ha slått til på flekken, også uten å ha hatt tid til å tenke oss om og sette oss bedre inn i saken. Men at det akkurat nu er en meget vanskelig sak, fordi det av forskjellige grunner er et visst spent forhold overfor Tyskland, det synes jeg stiller saken i et litt annet lys. Når det nu er så at her fra praktisk talt alle sider, undtagen fra oss, er almindelig stemning for at man skal gå til okkupasjon og gå til den straks, da er det jo flertall for det. Jeg tror ikke jeg kan endre mitt syn, at i en så vidt riktig affære som denne vil jeg ha tid til å tenke før jeg tar absolutt standpunkt. Jeg synes ikke det er tilstrekkelig klarlagt hvad vi på den annen side kan tape ved å gå til denne okkupasjon. Jeg er ikke helt enig med hr. Anderssen-Rysst i at vi her i ethvert tilfelle står overfor en vanskelighet. Vi vet jo slett ikke om Tyskland vil gå til okkupasjon. Det er jo en tenkt situasjon. Situasjonen, tidspunktet, er iallfall meget vanskelig, det synes jeg vi må være klar over.

Formannen: Jeg vilde gjerne definere hvad jeg her oppfatter som komiteens ansvar og komiteens plikt. Jeg mener det er gitt uttrykk i selve reglementets bestemmelse. Regjeringen ber ikke om at komiteen skal gi nogen som helst fullmakt til okkupasjon. Regjeringen forelegger spørsmålet for komiteen, og reglementet sier at hvis komiteens formann eller 4 medlemmer av komiteen mener at spørsmålet er av en sådan art, kan de forlange det innbragt for Stortinget. Det komiteen kan gjøre her idag, det er å si at efter de opplysninger som er gitt, vil komiteen ikke ta ansvaret for å forsinke saken eller forlange dette spørsmål bragt inn for Stortinget. Men det er ikke forlangt at nogen av komiteens medlemmer derigjennem positivt skal binde sig for all fremtid

i det spørsmål det her gjelder. To av komiteens medlemmer, hr. Sundby og hr. Handberg, har gitt uttrykk for at de på dette tidspunkt og efter de opplysninger som er forelagt, ikke vil ta noget standpunkt til saken, og mener at de ikke er tilstrekkelig orientert om den til å kunne avgi en bindende uttalelse. Men jeg mener at Regjeringen må ha rett til å gå ut fra at de medlemmer av komiteen som ikke har uttalt sig, i denne taushet legger at de ikke på nogen måte vil motsette sig at Regjeringen her treffer den avgjørelse som Regjeringen mener er riktig, - at de med andre ord ikke vil forlange at denne sak bringes inn for stortinget eller utredes på annen basis. Slik ser jeg komiteens stilling og dens ansvar og plikt i denne sak, og efter det som er oplyst og uttalt her, vil jeg for min del ikke insistere på at denne sak forelegges for Stortinget nu. Jeg er enig i at efter det som er oplyst her, er det klart at det vilde bringe Norge i en ytterst uheldig stilling om man skulde forsinke saken. Jeg tror det haster meget sterkt, og da mener jeg at det som det er naturlig for komiteen å si, det er at komiteen finner det riktig at Regjeringen her tar sitt ansvar, og at komiteen ikke vil laste den fordi den tar dette ansvar på dette tidspunkt. Efter det som her er forelagt, og hvis ingen av komiteens medlemmer protesterer mot denne tolkning, mener jeg at Regjeringen har den pekepinn som den her har ønsket å få.

Statsråd Koht: Eg veit ikkje um eg skal tolka det formannen sa, so negativt som det kanskje høyrdest i orda. Når eg hadde ynskt å få dette fram for utanriksnemnda, er det greitt det var for di eg ynskte å høyra kva medlemene meinte um saka. Eg vilde ikkje dermed velta ansvaret over på nemnda, men eg vilde ha den rettleiinga som ligg i å vita kva nemnda meiner. Eg trudde for min part at det i seg sjølv ikkje var so vanskeleg for komitemedlemene å ta eit standpunkt, just for di saka har vore dryft so mange gonger her i nemnda. Formannen opplyste um dei møte som var her, som det vart teke referat frå, i juni 1935, då saka vart dryft i ikkje mindre enn tvo møte straks etter einannan. Men eg vil få minna um at i møte, ikkje med den utvida nemnda, men med sjølve nemnda, har eg fleire gonger i desse åra havt denne saka uppe og nemnt at eg gjekk ut frå at nemnda stod på det standpunktet som vart teke i 1935, at vi fyrebils ikkje skulde gjera noko med spursmålet. Og aller sist, i det møtet som var kringom 1ste desember, nemnde eg dette. Dermed har eg gjort mitt til heile tida å halda saka vaken, um ein kann kalla det so, her i nemnda, og kann eg ta det som no er sagt frå mange kantar, slik at i det minste eit stort fleirtal i nemnda meiner at det er rett å gjera det som vi hadde tenkt å gjera, so er det for meg ei stor glede.

Handberg: Dette som hr. Støstad nevnte, at jeg på et tidligere stadium var en av dem som helst vilde være med på okkupasjon, det er nok riktig, men det var under roligere

forhold, da jeg mente at man kunde gå til en okkupasjon. Som det er nu, med de forhold som er så å si ut over hele verden, med de mistenkeliggjørelser vi hører om, tror jeg tidspunktet er farligere når det gjelder å gå til okkupasjon enn det var tidligere.

Magnus Nilssen: Jeg vil først si at jeg er enig med hr. Handberg i at det er en vanskelig situasjon ute i verden nu, og det gjør at man må tenke sig vel om før man tar standpunkt her. Men det er en ting som jeg for mitt personlige vedkommende gjerne vil være klar over, for jeg har kanskje ikke fått helt tilstrekkelig opplysning om dette. Jeg vil gjerne få bestemt beskjed om, hvis vi okkuperer denne strekning eller dette område som det nu er spørsmål om, er det da uttrykkelig forutsetningen at vi dermed ikke stenger andre land ute, at altså de andre land har fri adgang til som hittil å drive sin fangst på dette område, og at i tilfelle heller ikke Tyskland blir stengt ute fra å ha dette som fangststrekning. Men på den annen side: er det da så at man mener, hvis vi undlater å okkupere og Tyskland okkuperer denne strekning, at vi kan risikere at andre land blir stengt ute, at altså også vårt lands hvalfangere blir stengt ute fra dette område? Og hvis Tyskland okkuperer, og det er til visshet grensende sannsynlighet for at de vil stenge norske hvalfangere ute, har vi da noget egentlig sterkt grunnlag for å protestere? Er det så store interesser som er knyttet til spesielt norsk hvalfangst her, at vi på et sterkt og godt og solid grunnlag ved en protest kan få gjennomført overfor Tyskland at våre hvalfangere fremdeles får adgang til dette område? Personlig ser jeg det nemlig slik at vi risikerer en sådan fremgangsmåte fra Tysklands side. Det er altså dette som er problemstillingen og som jeg gjerne vil ha klarhet over. Er det så at vi ved vår okkupasjon - og det blir kunngjort med en gang - ikke stenger nogen ute, heller ikke Tyskland, da har vi vel tatt bort grunnlaget for en virkelig effektiv protest fra de øvrige land og også fra Tyskland.

Støstad: Vi har hørt formannen gi klarere uttrykk for hvad som skulde være komiteens opfatning, enn han gjorde idag, og jeg er heller ikke så helt trygg på hvad formannen egentlig mente. Jeg tror det i komiteen må komme så pass tydelig til uttrykk, at Regjeringen føler sig trygg på at komiteen har gitt sin tilslutning til dens opfatning slik den er fremlagt her, at det nu er nødvendig å gå til en okkupasjon. Det synes jeg er et rimelig forlangende, og det tror jeg må være riktig. Jeg går derfor ut fra, at hvis det ikke reises krav om at saken skal forelegges Stortinget eller det ikke kan gis positive uttrykk for at man ikke er enig i den antydende fremgangsmåte som Regjeringen har tenkt sig den, må Regjeringen kunne regne med at komiteen er enig.

Sundby: Jeg tror ikke jeg uttrykte mig på den måte at jeg forlangte at saken skulde inn for Stortinget på forhånd.

Når jeg nevnte Stortinget, mente jeg også godkjenning etterpå. Men når det skulde inn for Stortinget, mente jeg også at det var rimelig, før vi tar standpunkt her, at vi fikk full anledning til å forelegge det for gruppene. Etterpå har jeg hørt utenriksministeren nevne datoen - det måtte altså ekstraordinært gruppemøte til hvis man skulde rekke det før den dato han regner med. Nu, det blir altså grunnlag for Regjeringen til å fremme saken, forstår jeg, men jeg har altså ikke vært med på de forberedende utredninger her, som utenriksministeren nevnte, så det må jo være mig undskyldt at jeg føler mig nokså ny og ukyndig på dette område. Imidlertid har jeg også festet mig ved at dengang dette forelå og blev så grundig drøftet, da tygget man vel og lenge på det før man tok standpunkt, og man tok igrunnen ikke standpunkt heller. Da var det altså overfor England man hadde en tenkt frykt, som jeg har inntrykk av var meget fjernere enn den frykt som jeg tror de fleste nu nærer overfor Tyskland som motstander. Men *nu* synes man ikke å ville betenke sig, og det synes iallfall jeg er litt inkonsekvent. Jeg har altså for mitt vedkommende ikke uttalt mig imot at man går til dette skritt, jeg har bedt om å få tid til å overveie det og drøfte det sammen med andre. Det er det der ligger i våre uttalelser. Nu blir der altså ikke anledning til det, forstår jeg. Skulde det bli et voteringstema, som jeg hadde inntrykk av at hr. Støstad var inne på - jeg vet ikke om han mente det -, så måtte vi fremlegge et voteringstema i overensstemmelse med hvad vi her har fremholdt.

Lykke: Jeg vil i anledning av det spørsmål som nu er reist av formannen og hr. Støstad, om hvad der ligger i uttalelsene her i komiteen, si at Regjeringen i denne meningstilkjenneivelse har rett til å se en pekepinn, og de som ikke har talt, må vi gå ut fra ikke har nogen annen mening, eller at de i hvert fall ikke vil hevde den motsatte opfatning. Jeg vil bare minne om - jeg tror hr. Hambro og hr. Mowinckel kan bekrefte det, jeg er ikke sikker på om det den gang blev optatt stenografisk referat i utenrikskomiteen - at da jeg forela spørsmålet om okkupasjonen av Bouvetøya den gang, fikk jeg praktisk talt hele komiteen mot mig, men gjorde det allikevel.

Formannen: Jeg vil gjerne ha sagt i anledning av hr. Støstads bemerkning, at jeg tror ikke egentlig at der er nogen uoverensstemmelse mellom hr. Støstad og mig. Jeg tror heller ikke hr. Støstad har ment at man skulde vedta nogen positiv beslutning her idag, vi pleier aldri gjøre det likeoverfor saker som har vært muntlig foredratt, og som ikke har vært kunngjort for oss på forhånd. Men i de uttalelser som er falt her, og i mangel på nogen motsatt beslutning, ligger det som man formelt vilde uttrykke slik, at komiteen ikke vil motsette sig at Regjeringen gjør det og det. Det

vil med andre ord si at det alt overveiende flertall av komiteens medlemmer finner at Regjeringen i den givne situasjon må ta det ansvar, og de har også hver for sig, enkeltvis, gitt uttrykk for opfatning, at vi er tilbøielige til å mene at det vilde være riktig å gå til en slik okkupasjon.

Hr. Magnus Nilssen har stillet et spørsmål, og utenriksministeren vil besvare det spørsmål.

Statsråd Koht: Det spursmålet som hr. Magnus Nilssen reiste, var for det fyrste dette om vi med å taka ein okkupasjon vilde stengja andre ute. Det er det forsovidt alt svara på fyrr i kveld at det er det ikkje tale om. For det andre var det det spursmålet - soleis forstod eg det - om vi etter ein tysk okkupasjon kunde ha noka von om å reisa nokon protest. Eg må ærleg vedgå at eg er samd i det som statsministeren sa fyrr i kveld, at tok Tyskland ein okkupasjon utan vi hadde gjort det fyrr, måtte vi berre tegja still, so hadde vi ikkje noko grunnlag for ein protest, og serskilt ikkje noka makt til å protestera. Deri ligg med det same vågnaden både til den eine og den andre sida, vågnaden med å la vera å gjera noko og vågnaden med å gjera det, det ligg der i dette tilhøvet til Tyskland. Hr. Sundby nemnde at ein hadde vore so svært redd for England for 4 år sidan. Det var eit heilt anna grunnlag vi der hadde. Det var ikkje det vi var redde for at England skulde koma og okkupera, for det visste vi at England ikkje vilde, det hadde vi god greie på. Derfor kunde vi venta, men vi ynskte ikkje på nokon måte å koma ut på eit stridsspursmål med England, for vi hadde noko som for oss alle var so mykje viktigare, det om fiskegrensa nordpå. Det var den tenkjemåten som hadde overtaket i nemnda, og eg trur at til sjuande og sist var alle samde i at vi den gongen venta. No er det fåren med å venta som møter oss, som vi ikkje stod uppe i for 4 år sidan.

Magnus Nilssen: Jeg takker utenriksministeren for svaret. Der er litegrand som står tilbake, som ikke utenriksministeren svarte på. Hvis der forelå en tysk okkupasjon, spurte jeg, er man da redd for at Tyskland vilde stenge andre land ute, og dermed altså stenge ute de norske hvalfangere? Der skulde jo altså risikoen og vanskelighetene for norske interesser ligge. Hvis det er slik at tyskerne i likhet med hvad vi vilde gjøre, fremdeles vil åpne fri adgang for andre land, altså slik at også våre hvalfangere vilde få adgang til å drive sin fangst om Tyskland okkuperte, så bortfaller altså de interesser som er knyttet til dette.

Statsråd Koht: Til det må eg svara at med all den kjennskapen til tysk politikk vi har, er eg redd for det.

Magnus Nilssen: Siden man ønsker en uttalelse her, vil jeg, ut fra det som er fremkommet her, bare for mitt vedkommende uttale min tilslutning til at Regjeringen handler

i dette tilfelle. Jeg tilstår ærlig og opriktig, at da jeg gikk til dette møtet, hadde jeg mine store og sterke tvil. Jeg syntes der var så mange vanskeligheter og betenkeligheter ved det at jeg selv ikke visste hvilket standpunkt jeg vilde ta. Men når vi nu har fått dette klargjort som vi nu har, er jeg enig med dem som har uttalt sig for at Regjeringen tar det standpunkt som her er antydnet.

Formannen: Jeg vil gjerne reservere mig mot, og vil be komiteens medlemmer at de også i sine tanker reserverer sig mot, den opfatning at vi her har en «motstander», og at det er Tyskland. Vi har en spesiell interesse, og er engstelige for at andre skal gå denne interesse for nær. Jeg er også enig i at selve den ting at Tyskland okkuperer, ikke kan foranledige nogen protest fra norsk side; for Tyskland vil med full føie kunne si at dere har vært der i mange år og har aldri okkupert; hvorfor kommer dere nu og protesterer? Protesten kunde først komme og *måtte* først komme i det øieblikk Tyskland vilde utestenge oss fra et farvann hvor vi med opdagerens rett og mange års hevd har fanget; og det vilde bringe oss i en vanskelig stilling. Men all den stund det har ligget åpent for oss, og vi har overveiet og drøftet med England og andre makter gjennom 5 år å skride til en okkupasjon uten å ha gjort det, vil vi ingen basis ha for å kunne protestere mot en annens okkupasjon. Det vil jeg gjerne ha sagt som mitt standpunkt.

Sven Nielsen: Det har vært nevnt at enkelte av oss ikke har uttalt sig i denne sak. For mitt vedkommende skyldes det at jeg har vært i meget sterk tvil, og jeg har ikke vært så inne i saken at jeg har kunnet ta noget standpunkt til den med engang. Men efter å ha hørt de opplysninger som er fremkommet her nu i kveld, vil jeg for min del si at jeg finner det mest rimelig at Regjeringen handler slik som det er skissert av utenriksministeren, for iallfall står det slik for mig at en norsk næringsvei, hvalfangsten, vil være bedre beskyttet ved at det nu foretas en okkupasjon enn om vi skulde tillate at et annet land kommer oss i forkjøpet. Selv om vår okkupasjon skulde møte protest, står vi dog sterkere efter en okkupasjon.

Formannen: Jeg går ut fra, efter det som er uttalt, at nogen votering trengs det ikke. Der er nu faktisk avgitt uttalelse fra alle komiteens medlemmer, idet det uimotsagt har vært hevdet at de medlemmer som ikke har uttalt sig, ingen ting har imot den fremgangsmåte som er skissert av Regjeringen. Jeg kan godt forstå at hr. Sundby, som er det nyeste medlem av forsterkningen til utenrikskomiteen, føler sig litt lite orientert ved første gang å bli stillet overfor et sådant spørsmål. I den utredning vi har fått, ligger klargjort hvorfor spørsmålet ikke har kunnet bringes inn før, og hvorfor det haster med det, og det er klart at det er i

alles interesse, ikke minst i Regjeringens og Utenriksdepartementets interesse, at drøftelsene i denne komite skjer på et så uttømmende grunnlag som mulig. Hr. Sundby er nu gått, men jeg vil ha sagt allikevel, at der har alltid - og det er alle selvfølgelig enige i - vært dratt omsorg for at komiteen har fått det rikest mulige materiale, dokumenter og opplysninger, å gjennomgå. Det har altså denne gang ikke kunnet skje, fordi man nettopp har hatt denne konferanse, og fordi de særlige forhold har betinget at avgjørelsen måtte treffes hurtig.

Lykke: Det som hr. Sundby nevnte, at man skulde forelegge spørsmålet for gruppene, er helt forkastelig.

Formannen: Man kan overhodet ikke forelegge disse spørsmål for gruppene. I spørsmål av denne art måtte man gjøre det som det har vært gjort et par ganger i Sverige, at utenriksministeren med sine rådgivere har møtt i alle grupper og gitt en redegjørelse og besvart spørsmål, for i dette tilfelle er det ikke tilstrekkelig at den knapt nok enøiede skal veilede den blinde. Det vilde være uhyre lite tilfredsstillende. Det måtte skje på en annen basis.

Jeg vil da takke statsministeren og utenriksministeren fordi de har foredratt spørsmålet og vært til stede og gitt de opplysninger som de har gitt oss, og jeg takker de ledsagende rettsvidner fra Utenriksdepartementet, som har sittet rede til å svare på spørsmål som måtte bli stillet til dem.

Møtet hevet kl. 20.15.